

«σαν τους ηῆρην», λένε τὰ χρονικά τοῦ Μωρέως. Καὶ δὲν μπορούσαν οἱ Φράγκοι νὰ κάμουν ἄλλιως γιατί ὁ λαὸς μὲ κανένα τρόπο δὲ θὰ δεχότανε τὸν καινούριο ἀφέντη: «Ἐπειδὴ πρῶτον νὰ ἀπέθαναν καὶ νὰ πτοῦν ἐκκληρήσουν παρὰ νὰ τοὺς ἐβγάλασιν ἐκ τῆς συνήθειας ὅπου εἶχαν». Ἀπὸ τὰ προνόμια τὰ σε βαστήκανε οἱ Βενετσιάνοι, ἂν καὶ κάθε πρόφαση γυρέβανε γιὰ ν' ἀνακατωθοῦν στὴν ἐσωτερικὴ κυβερνία τοῦ κάθε τόπου καὶ μὲ κάθε τρόπο πασιζάνε νὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς ντόπιους τὴν κυβερνία τῆς πατρίδας τους. Γι' αὐτὸ ὅσο κι ἂ βαστάχτηκε ἡ ἰδιοκυβερνία στὶς Βενετσιάνικες χώρες δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ προκόψῃ ὅσο προκόψανε οἱ κοινότητες σὲ κείνα τὰ μέρη ποὺ κρατοῦσε ὁ Τούρκος.

Γιατί κι ὁ Τούρκος στὶς πιὸ πολλές πολιτείες ποὺ κυρίεψε δὲν πείραζε τὰ προνόμια καὶ ἄφισε στὸ λαὸ νὰ κυβερνιέται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ᾔθελε. Ἔτσι κ' οἱ κάτοικοι βολεδόντανε ὅπως μπορούσαν μὲ τὸν κατακτητὴ καὶ ὁ Τούρκος ἔμενε σὶν ὁρατί του, φτάνει νὰ μαζέβει τὸ χαράτσι. Ὁ λαὸς καταλάβε τοῦ Ἀγά τὴν ἀδυναμία: τότε τὰίξε, τότε μπούκωνε ἀπὸ παραδες καὶ κείνος τὸν ἄφινε λήφτερο νὰ κυβερνιέται ὅπως ᾔθελε σὶν ὁ χωρὶς του.

Λίγο λίγο καὶ πολιτείες ποὺ παρθήκανε χωρὶς συνθήκες, ἡ ποὺ ὕστερα ἰδρυθήκανε κατωρθώσανε, ἡ μὲ παραδες ἡ μὲ ἄλλα μέσα, νὰ πάρουν προνόμια καὶ νὰ θεμελιώσουν ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες. Ἔτσι

1773 ὁ Γιάννης Οἰκονόμου, ἀπλὸς παππας, κατάρθωσε, μὲ τίς φιλίες ποὺ εἶχε στὴν Πόλη, κ' ἐβγάλε ἕνα φερμάνι γιὰ τὸ Ἀἰβαλί, τίς Κυδωνίες, νὰ εἶναι ὁλότελα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ Ντερέμπτη, καὶ μόνε νὰ εἶναι ὑπόχρεη ἡ κοινότητα νὰ πλερώνῃ 48, 000 γρ. χρονικῆς. Κι ὅχι μόνε δὲν μπορούσε Τούρκος νὰ κάτῃ στὸ Ἀἰβαλί μὰ οὔτε νὰ περᾶσουν οἱ στρατιωτικοὶ ἀπὸ καὶ εἶχανε τὸ δικαίωμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Καντὴ ἡ κοινότητα ἔπρεπε νὰ τὸν ἐκλέξῃ⁽¹⁾.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο παρουσιάστηκε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ παράδοξα φαινόμενα ποὺ μπορεῖς νὰ παρατηρήσῃς μελετώντας τὴν ἱστορίαν. Κάτω ἀπὸ ζυγὸ, ποὺ τόσο βαρὺ καὶ σκληρὸ δὲν εἶδε κανένας λαὸς, ἀνθίσανε μιὰ τέτοια θαυμαστὴ κοινοτικὴ ἰδιοκυβερνία, ποὺ σὲ πολλά, ὅχι μόνε ἐμεῖς μὰ καὶ πολὺ πιὸ προδεμένα κράτη μπορούνε νὰ πάρουν μαθήματα πρακτικῆς καὶ φρόνιμης κυβερνίας. Τάχῃ ὁ Gladston, σὰ δικάζεσε τὸ πολίτευμα ποὺ εἶχανε οἱ Χιώτες δὲ

σύστησε σὲ κεινούς ποὺ καταγίνονται στὶς κοινωνικο-λογικὲς καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες νὰ τὸ σπουδάζουν καὶ νὰ πάρουν ἀπ' αὐτὸ μαθήματα; (2)

Πολλοὶ ποὺ ἔτυχε νὰ μελετήσουνε τίς κοινότητες καὶ τὸν τρόπο ποὺ κυβερνιόντανε στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, μὴ γνωρίζοντας πὼς ἡ ἰδιοκυβερνία εἶναι ψυχρόρητο τῆς Ρωμισσύνης, ἀπορήσανε καὶ μὴ μπορώντας νὰ ζητήσουνε τὸ πρᾶμα πιστέψανε πὼς τίς γέννησε ἡ Τούρκικη ἀπολυταρχικὴ διοίκηση. Ἦν προσέχανε ὅμως θὰ βλέπανε πὼς αὐτὴ ἡ προκοπὴ στὴν ἰδιοκυβερνία δὲν εἶτανε μοναδικὸ φαινόμενο στοὺς Ρωμίους τῆς Τουρκίας, μὰ, πὼς οἱ κοινότητες προδίδανε καὶ στὶς χώρες ποὺ κρατοῦσαν οἱ Βενετσιάνοι, θὰ βλέπανε πὼς οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ, στὸ Τριέστι, στὴ Βενετιά, στὴν Ὀντέσσα καὶ ἄλλου ἰδιοκυβερνόντανε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ πὼς ὅλες προκόψανε, θὰ βλέπανε καὶ ὁ λαὸς πὼς μόνε οἱ Ρωμίοι καταφέρνανε νὰ κάνουν ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ Ἀρμένιοι, Βουργάροι, Βλάχοι, Τοῦρκοι κ. ἄ. κ. ἄ. δὲν τὸ καταφέρνανε καθόλου. Καὶ χωρὶς νὰ προσέξῃς στὴν ἱστορίαν μόνε αὐτὴ ἡ ἐξαιρετικὴ προκοπὴ φτάνει γιὰ νὰ καταλάβῃς πὼς κάποια ξεχωριστὴ ἀξιάδα ἔχει ἡ Ρωμισσύνη στὴν ἰδιοκυβερνία.

Σὰ θελήσῃς ὅμως νὰ μελετήσῃς τοὺς λαοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἀνατολὴ καὶ νὰ ξεδιαλύσῃς τὰ φυσικὰ τους θὰ διῃς πὼς ἐκεῖνο, ἴσια ἴσια ποὺ ξεχωρίζει τὴ Ρωμισσύνη ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι αὐτὴ ἡ ἀξιοσύνη, αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ποὺ νοιῶται μέσα της νὰ μορφώσῃ ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες μεγάλες ἢ μικρές, τέλειες ἢ ὅχι, ἀδιάφορο.

Οἱ Βουργάροι κ' οἱ Βλάχοι δὲν εἶχανε καμμιά ὀργάνωση ἐθνικὴ ἢ κοινοτικὴ, εἶτανε ἀπλὰ κοπάδια ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκονται μαζὶ σ' ἕνα μέρος καὶ δουλεύανε, ἀδιάκοπα σκυφτοί, σὰ νὰ εἶτανε πλασμένοι μόνε γιὰ νὰ δουλεύουν τὸν ἀφέντη τους: Ὁ Νοτιοσλάβος (Σέρβος Μαυροβουνιώτης κλπ.) ἔχει γιὰ πρώτη βάση στὴν ἐθνικὴ του ὑπόσταση τὴ Ζαντρούγα, εἶδος πατριαρχικοῦ συνοικισμοῦ μὲ κοινοκτημοσύνη ὅπου ὁ ἀρχηγὸς κυβερνᾷ μὲ ἀπόλυτη ἐξουσία καὶ ποὺ ἡ ἀρχὴ περνᾷ κληρονομικὰ στὸ γερωντότερο, καὶ μόνε ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ζαντρούγα εἶναι ἀρκετὸ νὰ ξεχωρίσῃ τοὺς νοτιοσλάβους ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἔτσι κ' ἡ ἰδιοκυβερνία τῆς κοινότητας, μπορεῖ νὰ λογαριαστῇ γιὰ τὸ ξέχωρο μὲ

σεῖδι τῆς Ρωμισσύνης. Γι' αὐτὸ ὅπου μπόρεσε λήφτερο νὰ μορφωθῇ ἡ ἰδιοκυβερνία ἐκεῖ καὶ πρόκοψε ὁ Ρωμιός, κι ὅποτε μωδίστηκε ἡ λεπτέρια τῆς κοινότητας τότες βρίσκεσαι καὶ ξεπεσμός.

* *

Κατὰ τὰ μέρη καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκη ἡ Ρωμισσύνη λογῆς συστήματα κυβερνητικὰ ἐφάρμοσε. Παντοῦ ὅμως, δὴ πρᾶματα θὰ ξεχωρίσῃς ὅσο ἀνόμοια καὶ ἂ φαίνονται τὰ συστήματα ποὺ ἐφαρμοστήκανε, ἕνα, ποὺ πάντα τοὺς πρωτάρχους τῆς κοινότητας, μὲ διὰ ὄνομα καὶ ἂν τοὺς καλοῦσαν, δημογέροντες, πρωτόγεροι, γέροντες, κάλιοι, προεστοί, σύντυχοι, κοτζαμπασήδες ἢ ὅτι ἄλλο, τοὺς παίρνανε πάντα ἀπὸ τίς νυκοκυρτίες φαμελίες, ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόι, καὶ δέφτερο, ποὺ πάντα τοὺς ἄρχους τοὺς ἐκλέγανε μ' ἕνα τρόπο ἐμμεσο καὶ κλημακωτὸ: τὰ πιὸ μικρὰ ὁμαδιᾶσματα, ἐνορίες, χωριά, ἐκλέγανε ἀντιπρόσωπους ἀπὸ τοὺς νυκοκυραίους καὶ αὐτοὶ ἐκλέγανε τὴν κεντρικὴ ἀρχή. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἄλλου πιὸ λήφτερο, ἄλλου πιὸ περιορισμένο βεστάχτηκε παντοῦ σ' ὅλες τίς κοινότητες.

Ποτές κληρονομικὴ ἀρχὴ μὰ καὶ ποτές γενικὴ καὶ ἄμεση ψηφοφορία. Πού καὶ πού καὶ πότε γενήκανε μερικὲς ἐξαιρέσεις εἴτε προπαθείες γιὰ νὰ βαστάχτῃ ἡ ἐξουσία στὴν ἴδια φαμελιά, ὅπως στὴ Μάνη, ἡ νὰ πάρουν τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόι καὶ νὰ ἐκλέξῃ ὁ λαὸς κατεφτείας τοῦ ἄρχου, ὅπως στα ναυτικὰ νησιά, μὰ τὸ πρᾶμα δὲ βάσταξε πολὺ καὶ πάλι γυρίσανε στὸ παλιὸ πατροπαραδοτὸ σύστημα.

Στὶς μικρὲς κοινότητες ὅλοι οἱ κάτοικοι καθεεὶν μῆνες ἢ κάθε χρόνο μαζεδόντανε στὸν ἀβλόγυρο τῆς ἐκκλησίας ἢ στὸ κελὶ κ' ἐκλέγανε τὴν καινούριαν δημογεροντίαν, στὶς μεγαλύτερες ὅμως, οἱ ἐνορίες καὶ τὰ χωριά ἐκλέγανε, τὸ καθένα, ἀπὸ ἕνα ἢ καὶ πιότερους γέροντες καὶ αὐτοὶ ἐκλέγανε ἀνάμεσόν τους τὴν δημογεροντίαν τῆς κοινότητας. Ἡ δημογεροντία εἶτανε διορισμένη γιὰ ἕνα χρόνο μὰ μπορούσαν νὰ ἐκλέξουνε ξανά τὴν ἴδια, καθὼς πάλι, ἡ κοινότητα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πάψῃ καὶ στὴ μέση τῆς χρονίδος ὅποιο δημογέροντα δὲν ἔρεσε.

Ἡ δουλειὰ τῆς δημογεροντίας εἶτανε διπλή, εἶχε τὴν οικονομικὴ διαχείριση τῆς κοινότητας εἶχε καὶ τὴν ἀστυνομικὴ ἐπίβλεψη. Κάθε χρόνο οἱ προεστοὶ ἔπρεπε νὰ βρῶναι τὰ χρήματα γιὰ τὰ βασιλικά δασύματα, γιὰ τὰ μπαξίσια στοὺς πασάδες, γιὰ τοὺς ντεριμπήδες, καὶ ὅτι ἄλλο λουφὲ μπορούσε νὰ βρε-

1) Μικρὰ Ἀσία. Στ. Ἀντωνοπούλου σελ. 192.

2) Χιὰκὰ ἀνάλεκτα Κανελλᾶκη σελ. 508 σημ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΚΑΠΙΑ

ΡΩΜΑΙΪΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

Γιὰ τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ Ταγκόπουλου γραφθήκανε τόσα ποὺ θὰ φαινόμενα κοντόθωρος ἂν κ' ἐγὼ ἐρχόμουν νὰ τὰ μελετήσω καὶ νὰ τὰ ἀναλύσω σχολαστικὰ καὶ σύμφωνα μ' αἰσθητικούς κανόνες ποὺ μὰς κληρονόμησαν πεθαμένες πιὰ ἐποχὲς τῆς τέχνης καὶ ποὺ κανένα νταραβέρι δὲν ἔχουνε μὲ τὴ ζωντανὴ ζωὴ τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ περισσότερο τῆς σύγχρονης δικῆς μας κοινωνίας. Γι' αὐτὸ ὅχι μερικὰ τὸ δεῖνα ἢ τὰδε ἔργο τοῦ ἀλλὰ γενικὰ τὸν ποιητὴ θὰ ἤθελα νάντικρύσω, καὶ νὰ ψυχολογήσω σ' αὐτὲς τίς γραμμὲς τὸν ἄνθρωπο σὰ μέλος

καὶ σὰν καθρέφτη τῆς ζωντανῆς κοινωνίας ποὺ τὸν τριγυρίζει, καὶ τὸ ἄτομο σὰ μιὰ ψυχικὴ δύναμη ποὺ ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης τὴν κλείνει μέσα στὸ στήθος τοῦ πρὶν ἀκόμα γνωριστῇ κατὰ βάθος μ' ὅλα τὰ μυστήρια τῆς τέχνης τοῦ καὶ ποὺ τὸ ὑποψίσταμα τῆς ὑπαρξέας τῆς, ἀφίνει τὸν ἀνεπηρέαστο ἀπὸ κάθε σχολαστικὴ παράδοση παρατηρητὴ νὰ γνωρίσῃ τὸ βαθυστόχαστο τεχνίτη καὶ νὰ περιμένῃ τὰ δυνάτα ἔργα ἀπὸ κείνον ποὺ τὴν κατέχει. Καὶ σὰ μάτι τέτοιο, ὅχι σὰν ἕναν τεχνίτη ποὺ στρώνεται μπροστὰ στὸ γραφεῖο τοῦ γιὰ νὰ γράψῃ κυριολεχτικώτερα γιὰ νὰ σκαλίσῃ ἕνα ἔργο, ἀλλὰ σὰ μιὰ δυνάτη ψυχὴ ποὺ αἰσθάνεται ποῖο βυθιεῖ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ὅλα ἐκεῖνα ποὺ βασανίζουν καὶ ἀπασχολοῦν τὴν τρογύρω τῆς κοινωνία καὶ ποὺ ποθόντας νὰ τὰ ἐξωτερικέψῃ βλέπει νὰ πραγματοποιεῖται τὸνειρὸς της μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἰδεῶν της καὶ τῶν παθῶν της στὰ φανταστικὰ πρόσωπα ἐνὸς ὁποῦ ἔργου τέχνης, ποὺ πολὺ λίγο μὰς νοιάζει ἂν εἶναι δρᾶμα ἢ ρομάντζο ἢ ποίημα ἢ δῆγμα, σὰν κάτι τέτοιο λέω βλέπω μπροστὰ μου τὸν Ταγκόπουλο κάθε φορὰ ποὺ πέφτουνε στὰ χεῖρά μου τὰ βιβλία τοῦ.

*

«Ἡ ψυχὴ μας εἶναι σκλάβος, ραγιαδικὴ ψυχὴ, μιὰ καὶ δὲν ξεσκαβώθηκε ἀπὸ τὴν Πρόληψη. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ραγιαῆ δὲν ἀναγνωρίζει εὐεργέτη μονάχα ἀφέντη ἔξω. Κι ὅταν τοῦ κάνεις καλὸ τοῦ ραγιαῆ δὲ σ' εὐγνωμονεῖ σὲ μισοί. Γιατί πάντα ὁ δούλος μισεῖ τὸν ἀφέντη του». Αὐτὰ λέει ὁ Ταγκόπουλος. Κι αὐτὰ εἶναι λόγια, ὅχι συναρμολογημένα μὲ τὴ σκέψη, ἀλλὰ λόγια ποὺ τὰ αἰσθάνθηκε βυθιεῖ ἐκεῖνος ποὺ τᾶγραψε καὶ ποὺ γι' αὐτὸ εἶναι γεμάτα δύναμη καὶ πάθος. Κι αὐτὰ τὰ λόγια θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς πὼς εἶναι ἡ βάση ὅλου τοῦ δραματικοῦ ἔργου τοῦ Ταγκόπουλου. Νὰ σπάσουμε τίς ἀλυσίδες τῆς Πρόληψης καὶ νὰ ζετινάζουμε ἀπὸ πάνω μας ὅλη τὴν περικομιώδικη ρωμαϊκὴ κουτοπονηριά καὶ μικροψυχία τοῦ ραγιαῆ αὐτὰ ἔχουνε γίνει καὶ ἰδέο fixe τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀλυσίδων». Κι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ καὶ ἔως μόνον γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ὅχι μὲ ὑπολογισμό καὶ μὲ σκέδιο, ὅχι σὰ σκέψεις καὶ σὰ στοχασμοὶ ἀλλὰ σὰν ἰδέο fixes δίνουν ἀφορμὴ στὸ γίνημα τῶν ἔργων τοῦ, γι' αὐτὸ μὰς παρουσιάζονται σὰν ἕνα κομμάτι τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Κι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ δὲ γνωρίζει ἐθνικότητα. Κι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ δὲ μένει ποτὲ στάσιμη, ἀλλὰ ἀδιάκοπα περπατᾷ καὶ ἀλλάζει καὶ ἀκολουθεῖ μιὰ ἐξέλιξη. Κ' ἐκεῖνο ποὺ χτίζει

Θοῦνε σὲ ἀνάγκη νὰ δώσουνε τοὺς Τούρκους καὶ ξέχωρα ἀπ' ὅλα ἀφ' ἑαυτῶν, ἔπρεπε νὰ βροῦνε ὅτι χρειάζονταν γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, τὴς ἐκκλησιῆς, δηλ. τὰ σχολεῖα, τὰ νοσοκομεία, τοὺς φτωχοὺς, γιὰ τοὺς δρόμους, τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ γιοφύρια, γιὰ τοὺς ὑπάλληλους τῆς κοινότητος, πολιτοφύλακες, δραγάτες, ταχυδρόμους κτλ. κτλ.

Ἐπρεπε γι' αὐτὸ νὰ ὀρίσουνε, κάθε χρόνο, τί εἶχε νὰ πλερώσῃ τὸ κάθε σπιτικό. Ἀπὸ λεγότανε ἡ ἐξομολογήσις ἐξομολογῶν δηλ. στὸν κάθε κάτοικο τὸ ἀνάλογόν του κατὰ τὸ βίός του. Φροντίζανε γιὰ τὴν κοινωτική περιουσία, ἂν ὑπάρχει, καὶ φιλοτιμιόντανε νὰ διατηροῦνε στὴν κοινότητά τους τὴς ἐκκλησιῆς, τὰ σχολεῖα, νοσοκομεία, ξενοῶνες γιὰ τοὺς φτωχοὺς· διορθώνανε ἢ φτείνανε καινούριους δρόμους, γιοφύρια, ὑδραγωγεῖα, βρύσες, διωρίζανε τοὺς κοινωτικούς ὑπάλληλους καὶ νοιαζόντανε γιὰ κάθε τι πού σύρρενε στὴν κοινότητα. Στὰ πιότερα μέρη οἱ δημογέροντες παίρνανε καὶ μικρὰ χρονιάτικη ἀποζημίωση, 50 ὡς 250 γρ. Κάθε χρόνο στὴ γενική συντυχιά τῆς κοινότητος δίδανε λογαριασμὸν τοὺς κατοίκους γιὰ ὅ,τι κάμανε καὶ ποῦ ξοδέψανε τὸν παρὰ. Ἄ δὲ φτάνανε τὰ χρήματα, στὸ μέσο τῆς χρονιάς, ἢ ἂν παρυσιαζόντανε ἐχταχτὴ ἀνάγκη δανειζόντανε στὸ ὄνομα τῆς κοινότητος μὲ ἔπρεπε ἡ γενική συντυχιά νὰ παραδεχτῇ τὸ δάνειον εἰς μὴν τὸ πλερώνανε οἱ ἱδιοί.

Οἱ δημογέροντες εἶχανε καὶ δικαστικὴ ἐξουσία· δικάζανε ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ ζητήματα μὲ τὸ Δεσπότη ἢ τὸν ἀντιπρόσωπόν του· σὲ πολλὰ ὅμως μέρη δικάζανε ἀνεξάρτητα, κατὰ τὰ ἐθίματά τους· ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶτανε ὑπόχρεη νὰ σέβεται τὴν ἀπόφασιν τῆς δημογεροντίας. Γιὰ τὰ ἄλλα ζητήματα προσπαθοῦσαν, ὅσο μπορούσαν, νὰ μὴν ἀνακατώνουνε τοὺς Τούρκους, καὶ στὶς πιότερες κοινότητες ὁ καντῆς βρισκότανε μόνο γιὰ τὸν τύπον, σὲ μερικὰς μάλιστα οὐτε κανε πῆγαινε ὁ καντῆς, ἐμνησκε στὴν πρωτεύουσιν καὶ καὶ βούλωνε ὅτι τοῦ ἐστελνε ἡ δημογεροντία. Μὴ καὶ καὶ ποῦ βρισκότανε ὁ καντῆς δὲν μπορούσε νὰ δικάσῃ χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν οἱ δημογέροντες.

Γιὰ νὰ μπορούντο οἱ κοινότητες νὰ μνησκουνε ἢ συχεῖς εἶτανε ἀναγκασμέναι νὰ κερδίζουσαν τὴν πρὸς τὰς ἀποστολὰς καὶ τοὺς μαθητάς του Τούρκου, γι' αὐτὸ ἐστελνανε ἀντιπρόσωπους ἢ καὶ διατηροῦσαν ἐπίτροπους στὴν Πόλιν πού σκοπὸς τους εἶτανε νὰ πιάσουνε φίλους μὲ τοὺς δυνατοὺς πασάδες καὶ νὰ κερδίσ-

ζουνε, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὴν προστασίαν τους.

Οἱ δημογέροντες ἀντιπροσωπεύανε τὴν κοινότητα σὲ κάθε ζήτημα εἴτε δικαστικὸν εἴτε πολιτικόν, καὶ ἡ ἐξουσία τους δημογέροντες μόνον γνώριζε καὶ κείνους τιμωροῦσε σὲ κάθε περίστασιν πού εἶχε δίκαιον ἢ ἀδικα παράπονα μὲ τὴν κοινότητα.

Ἐξὸν τὰ χρέη πού εἶπαμε οἱ δημογέροντες ἀνακατώνοντανε ὡς καὶ στὸν ἰδιωτικὸ βίον καὶ φροντίζανε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ καθενός. Τοὺς φταίχτες τοὺς τιμωροῦσαν μὲ ξύλον ἢ τοὺς ξωκκλησιάζανε. Στὰ σοβαρὰ κακούργηματα παραδίδανε τὸν ἐνοχὸν στὴν Ἀρχή, πρῶτα ὅμως πού τ' ἀποφείβανε ὅσο μπορούσαν. Σὲ μερικὰ μέρη φροντίζανε ὡς καὶ γιὰ τὸ ντύσιμον τῶν γυναικῶν, μὴν τύχη καὶ ξεμυαλιστοῦνε ἀπὸ τὰ λούσα. Τὴ μοιχεία καὶ τὸν ἀτίμασμόν τὴν τιμωροῦσαν ἀλύπητα, πομπέβανε τὴν ἐνοχὴν γυναῖκα καθίζοντάς τινε ἀνακάπουλα ἀπάνω σ' ἓνα γαϊδάρον, κάποτε μάλιστα γδυμένη, καὶ τὴν περπατοῦσαν τοὺς δρόμους (3).

Πολλὲς κοινότητες μνησκονε μόνες τους καὶ δουλεύανε ξέχωρα ἀπὸ τὴς γειτονικῆς, πῶς συχνὰ ὅμως οἱ κοντινὲς κοινότητες συνεργάζοντανε καὶ διαφέντεβαν ἢ μὴ τὴν ἄλλη. Ἐτοί μορφώθηκε σιγὰ σιγὰ ἓνα εἶδος συνορικῆς ἢ συγκυβέρνησης ἀπὸ πολλὰς κοινότητες πού φροντίζανε ὅλες μαζί γιὰ τὸ κοινὸ καλόν. Καμπόσιες κοινότητες βρασταχτήκανε λήστερες, χάριν στὴ θέσιν τους, καὶ ὠργανωθήκανε στρατιωτικὰ, οἱ πῶς πολλὰς ὅμως μὲ ἄλλους τρόπους μπορούσαν νὰ κρατήσουνε τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

Κατὰ τὸν τόπον καὶ κατὰ τὴν περίστασιν τὸ ψυχρόμητο τοῦ Ρωμοῦ κατῴρθε νὰ νικήσῃ ὅλες τὴς δυσκολίας. Ἐκεῖ πού μόρεσε νὰ βρασταχτῇ ὁλότελα ἀνεξάρτητος μόρφωτε σωστὲς στρατιωτικὰς ἰδιοκυβερνίας πού σκοπὸς τους εἶτανε νὰ βρασταχτοῦνε ὀργανισμέναι γιὰ τὸν ἐκδικητικὸν πόλεμον πού εἶχανε μὲ τὸν ὀχτρὸν, ἄλλοι, πού δὲν εἶτανε βολετοὶ νὰ κρατήσῃ ἡ ἀνάγκη τῆς λεφτεριάς του, προσπαθῶν μ' ἄλλους τρόπους νὰ βρασταχτῇ τὴν ἰδιοκυβερνίαν του, καὶ ἔτσι βλέπομεν, τὴν ἰδίαν ἐποχὴ λογῆς λογῆς συστήματα ἐφαρμοσμένα, ὅλα ὅμως πετυχημένα καὶ ἁρμονικὰ μὲ τὴν περιστάσιν καὶ τὴν τριγυρίαν.

Παντοῦ τὸ σύστημα τῆς ἰδιοκυβερνίας κατῴρθε νὰ φέρῃ τὴν ἐφτυχίαν στὶς κοινότητες καὶ στοὺς κατοίκους, καὶ νὰ κάμῃ τὸ Ρωμὸν νὰ ὑποφέρῃ μὲ ὑπομονὴν τὸ βῆρος τῆς σκληρῆς χωρὶς ὅμως ποτὲς νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ξεχάσῃ τὸν πόδον τοῦ τελειωτικοῦ λυτρωμοῦ.

Δὲν εἶναι δυνατόν ἐδῶ νὰ μελετήσουμε μ' ὅλες

3) Τουρνεφόρτ.

τὴς φιλοκοπιῆς τοῦ τὸ κάθε σύστημα πού ἐφαρμόστηκε, θὰ χρειάζοντανε τόμοι ἀλάκαιροι, δὲν μπορούμε ὅμως καὶ νὰ μὴ ριζοῦμε μὴν ματιὰ στὶς λογῆς ἰδιοκυβερνίας, γιὰτὶ τόσες ποικιλίαι παρουσιάζονται πού ἀλλοῶς δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ μορφώσουμε σωστὴν ἰδέαν γιὰ τὸ πῶς ὀργανίστηκε καὶ ἰδιοκυβερνήθηκε ἡ Ρωμιόσυν.

(ἀκολουθεῖ)

ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΦΙΛΑΝΤΕΖΙΚΟ

Μία φορὰ καὶ ἓναν καιρὸν, κάτι κακοὶ καὶ διαστρεβίνοι ἀθρόωποι ζούσανε ὁλόγυρα στὴ λίμνη Ἐῖμ. Ἡ ὁμορφία τῆς ζωῆς δὲν τοὺς μάγεβε. Ἡ γλῶσσα τῆς δουλείας δὲν τοὺς ἐφραϊνε. Οὔτε σπέρνανε οὔτε θερίζανε. Ἀρπάζανε γιὰ νὰ φάνε καὶ σφάζανε τοὺς περαστικούς τοὺς ἄμους.

Καὶ τὰ καθάρια νερά τῆς λίμνης Ἐῖμ εἶτανε πάντα μολεμένα ἀπὸ τὸ αἷμα.

Μία μέρα ἡ λίμνη, καταπιραμένη πιά γιὰ τοῦτες τὴς ἀνομίας καὶ γιὰ τὰ φονικά, κάλεσε ὅλα τὰ ψάρια καὶ μίλησε :

— Θέλω νὰ γλυτώσω τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἐθνομου νεροῦ μου ἀπὸ τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς ἀδικίας. Θέλω πιά νὰ εἶμαι ἡ γαλαζία λίμνη Ἐῖμ, ἡ ἀγνή λίμνη πού ἀντιφεγγίζει τὰ οὐράνια. Πάμε νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ. Πάμε νὰ βροῦμε πῶς ἡμερὸς τόπον, πού νὰ μὴν τὸνε ρημάζουνε τέτοιοι ἄνεργοι καὶ διαστρεβίνοι ἀθρόωποι. Νὰ ψάξουμε γιὰ καλοὺς ἀθρόωπους.

Σύναξε τὰ ψάρια καὶ σηκώθηκε μαζί τους ψηλὰ στὸν ἀέρα.

Στὴ θέσιν τῆς φάνηκε ἓνας βούρκος βρώμικος, γεμάτος φίδια καὶ φτώματα.

Καὶ ἡ λίμνη Ἐῖμ, σὺν ἓνα μεγάλο γαλάζιον σύννεφον κυλοῦσε μὲς στὸν ἀέρα.

Τὸ ἀπριλιάτικο τ' ἀγέρι γλυκὰ τὴν ἔφερε σ' ἓνα τόπον πού οἱ ἀθρόωποι καλοῦργίζανε τὴ γῆν. Εἶδε τότες ἡ λίμνη Ἐῖμ κάτι ἀθρόωπους ἀπλοῦς, πού τῆς βλέπανε ξαφνισμένοι. Κατεβηκε κοντήτερα, ἀνέστανε γλυκὰ καὶ ξεθάρρα, καὶ εἶπε :

— Ἡμεροὶ καὶ ἐργατικοὶ ἀθρόωποι, θέλω νὰ μείνω ἀνάμεσόν σας. Θέλω νὰ καθρεφτίζω τὰ στάχια τὰ χρυσὰ καὶ τὰ λουλουδιασμένα σὰς δέντρακια. Θέλω νὰ σὰς χαρίσω τὴν ἐφτυχίαν, πού σὰς πρέπει, καὶ νὰ ἐκατονταπλώσω τὴ σοδειά σας.

Οἱ χωρικοὶ, καρδιωμένοι πιά, καλωσορίσανε τὴν λίμνην, τῆς τοιμάσανε τὸ μέρος τῆς, φυτέψαν ἱτίες, καὶ ἡ λίμνη, μ' ὅλα τὰ ψάρια, θρονίστηκε τότες στὴ γῆν τους.

Ὁ τόπος, τὴ λίγον καιρὸν, γέμισε χάρες καὶ ὁμορφίας. Ἡ γῆς του ἔγινε καρπερὴ καὶ πανέμορφη. Τὰ βραχίδια καὶ ἀνταριασμένα σύννεφα τραβούσανε γοργὰ τὸ δρόμον τους, μὴν τύχει καὶ θολώσουνε τῆς λίμνης τὰ νερά τὰ διάφανα.

ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΣΑ

εἶτανε δὲν εἶναι πιά σήμερον. Κ' ἐκεῖνο πού εἶναι σήμερον δὲ θὰ εἶναι πιά αὔριον. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλῆτερον προτέρημα τοῦ Ταγκόπουλου. Ὅτι δὲν εἶδε οὔτε τὸ Χτές οὔτε τὸ Αὔριον. Ὅτι δὲν κῦτταζε οὔτε ἀπάνω ἀπ' τὸν τοῖχον πού μᾶς χωρίζει ἀπ' τὰ περασμένα οὔτε ἀπάνω ἀπ' τὸ πρῶγμα πού μᾶς χωρίζει ἀπ' τὰ μελλούμενα. «Εἶδα γύρω μου καὶ ἀντίγραψαν μᾶς λέει μόνος του. Κι αὐτὸ εἶν' ἐκεῖνο πού μὲ κάνει νὰ τὸν θεωρῶ ἀληθινὸν τεχνίτην καὶ νὰ αἰστανόμηναι βραδεία ἐχτίμησιν γιὰ τὰ ἔργα του. Γιατὶ ἐκεῖνο πού δὲν κατανοήθηκε ἀκόμα αὐτοῦ κατὰ τὴν εἶναι πῶς ἡ τέχνη δὲν ἐρχεται δίνοντας κάποιους τύπους ζῆν-ῆς ὁμορφίας καὶ πάνσοφες συμβουλές καὶ δὲν ξέρω καὶ ἐγὼ τί ἄλλα ὀνειροπλάσματα καὶ ἰδεογενήματα νὰ διορθώσῃ τοὺς λαοὺς, ἀλλὰ ἐρχεται νὰ προσωποποιήσῃ τοὺς πόθους καὶ τὴς ἀνάγκης πρῶτα μίας Φυλῆς, ἀργότερα μίας Ἐποχῆς. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι σχολεῖον ὅπως νομίζουν μερικοὶ, οὔτε βῆμα, οὔτε ἀμβωνάς, ἀλλὰ ἡ προσωποποίηση τῆς δεινῆς ἢ τῆς ἀδύνατης ἢ ψυχικῆς διψῆς πού αἰστανέται ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Γοτθικὴ δὲν εἶναι τέτοιαι πού εἶναι γιὰτὶ οἱ ἀρχιτέκτονες πού χτίσανε τοὺς Παρθενῶνες ἢ τὴς Παναγίας θέλησαν μὲ τὸν τέτοιο ἢ ἄλ-

λοῖωτικόν τύπον τοῦ ἔργου του· νὰ φέρουν τέτοια ἢ ἄλλοιῶτικη ἀλλοίωσιν στὴν ψυχὴ τῶν συγχρόνων τους, ἀλλὰ γιὰτὶ ὁ τέτοιος ἢ ἄλλοιῶτικος ρυθμὸς τοῦ Παρθενῶνα ἢ τῆς Παναγίας τοῦ Παρισιῦ, προσωποποιῶν τοὺς ψυχικοὺς πόθους καὶ ἱκανοποιῶν σὰν τὴς σωματικῆς διψῆς ἐκείνων πού στείγαν δταν πρωτοχτίστηκαν. Ἐτοί γεννιέται ἡ τέχνη, καὶ ὅχι ὅπως φαντάζονται πολλοὶ αὐτοῦ κάτω. Ἀλλοῖμονον στὸν τεχνίτην πού κλῶθοντας ἓναν κάποιον τύπον μίας ζῆν-ῆς ὁμορφίας, νομίζει πῶς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θ' ἀνεβῇ καὶ τὸν κόσμον πού τὸν τριγυρίζει σὲ κάποιον ἀνώτερον ἐπίπεδον, καὶ ἔχει τὴν θαμπομάραν νὰ νομίζῃ τὸ ἔργον του τέλειον μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ ζήτησε νὰ τὸ κἀνῃ τέτοιο χωρὶς νὰ ξέρῃ πῶς στὴν τέχνην δὲν εἶναι τέλειον παρὰ μόνον ὅ,τι εἶναι ζωντανὸ καὶ δὲν εἶναι ζωντανὸ παρὰ μόνον ὅ,τι εἶναι ἀληθινόν. Τὰ ἔργα τῶν κἀπιων τέτοιων πού ἀνάφερα παραπάνω τουλάχιστον ὅσα ἀνήκουν στὸ εἶδος τοῦ λόγου, εἶναι καλὰ νὰ διαβάζονται ἀπὸ τὸν ἀμβωνα καὶ νὰ τὰ κούρῃ ὁ κόσμος καὶ νὰ σταυροκοπιέται χωρὶς νὰ αἰστανέται καμμιὰ συγκίνηση, ἄς μὴ φαντασθῇ ὅμως κανεὶς ὅτι μπορούν νὰ πᾶνε πῶς πέρα, ἢ ὅτι μπορούν νὰ χροῦν κανένα δι-αίωμα ἢ καμμιὰ θέσιν στὴν ἱστορίαν ἐνός λαοῦ. Ὁ κόσμος γιὰ νὰ συγκινή-

θῇ θέλει νὰ δῇ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ τὸν ἑαυτὸν του δὲ θὰ τὸν δῇ ποτὲ στὰ ἔργα πού νυμίζον πῶς τὸν τελειοποιῶναι, ἀλλὰ μόνον σ' ἐκεῖνα πού ἐκφράζουν τὴς λαχτάρας του ἢ βούλῃ τριγύρω τὴν πολεμικὴν λαχτάραν καὶ ὁ κόσμος ὀνειρεύεται νίκας καὶ ἐκδίκησεις. Ὁ τεχνίτης ἔχοντας τὴν εὐκρίστησιν ἐκατὸ φορὲς μεγαλύτερη ἀπὸ τοὺς τριγύρω του αἰστανέται καὶ τὴν λαχτάραν τοὺς ἐκατονταπλάσιαν καὶ γράφει μὴν Μασσαλιώτιδα. Αὐτὸς εἶν' ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης. Σήμερον ἴσα-ἴσα πέρασαν σχεδὸν ὅλη τὴ μέρα μπροστὰ στὰ ἔργα τοῦ Rubens. Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὸ χάος πού χωρίζει τὰ σώματα τῶν ἔργων τοῦ τέτοιο πού εἶναι, ἀπ' ὅτι θάπρεπε νὰ εἶναι ἂν ἀκολουθοῦσανε σχολαστικὰ τὴν παράδοσιν τῶν θεμάτων πού παρασταίνονται. Οἱ Θεοὶ τοῦ καὶ οἱ Παναγίες τοῦ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁλοζώνταναι καὶ ροδόκκινοι Φλαμαντοὶ, κορμιά πού θὰ τὰ συναντοῦσε κανεὶς κάθε στιγμὴν μπροστὰ τοῦ στο δρόμον, ἂν ὁ δημιουργὸς τοὺς ἐξωτερικεύοντας τὰ εἶναι τῶν συγχρόνων του δὲν τοὺς εἶδεν, κατὰ τὸ ἥρα καὶ αἰσθητικόν. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ Μεγάλου Τεχνίτη. Νὰ παραδώσῃ στὴν αἰωνιότητα ζωντανὴν τὴ ζωγραφίαν τῶν συγχρόνων του προσωποποιώντας τοὺς πόθους τους, ὅπως ὁ ἱστορικὸς τὴν

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ
ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΣΤΗΣ

Α'.

«Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη
δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου».

«Ολοχρονίς σὲ καρτερῶ καὶ δλημερίς σὲ κρᾶζω,
—“Ελα μου ὦ ἀγγελόψυχη καὶ ὄνειρευτὴ παιδοῦλα
“Ελα μου, ὦ ἔλα! Μοναχὸς τὴ νύχτα ἀνατρομάζω
Καὶ δίχως σὲ εἶν’ ἡ ζωὴ νυχτιά δίχως αὐγούλα.

“Ελα μου!... Πόθους καὶ ὄνειρα κ’ ἐλπίδες γὰρ σερ-
[οῖδια
Σουετόμασα καὶ μὰ καρδιά —παῖζε μ’ αὐτὴ καὶ γέλα!
Ποῦ δὲλα τὰ δέχεται ἀπὸ ἐσέ, καὶ χάδια καὶ παιχνίδια,
“Ακόμη καὶ λαβωματιές—Μὰ ἔλα, ὦ Καλή μου, ὦ ἔλα!

Β'.

«Κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφὴ μου
νύμφη, κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ
ἐσφραγισμένη».

Τί καὶ ἂ γελοῦνε οἱ αὐγὲς καὶ ἂν τραγουδοῦν τὰ βράδια;
Τί καὶ ἂν ἡ Πλάση δλόχαρα τὴν ἄνοιξη γιορτάζει;
Τί καὶ ἂ βελάζουνε τὰρνιά στὰ πράσινα λειβάδια,
Κι ὁ σπίνος ἂ γλυκολαλεῖ κ’ ἡ βιόλα ἂν εὐωδιάζει;

Τυφλός, κουφός καὶ ἀλάλητος βυθιοῦμαι στὸ σκοτάδι.
Δὲ βλέπω, δὲ λαλῶ, οὔτε ἀκῶ σὰ βρίσκεσαι μακριά μου.
“Ω, ἔλα ἐσὺ καὶ φώτισε τῆς ζήσης μου τὸν “Αδὴ,
Κι ἀπλώσε τὸν Παράδεισο στὴν κρῦα μοναξιά μου.

Γ'.

«Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου
νύμφη, Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἐν ἐνὶ
ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου».

Μὲ μὰ ματιά σου—ὦ ἡ ματιά ποῦ τὴ ζωὴ χαρίζε! —
Μὲ μὰ ματιά σου γύρω μου λουλούδιασε ὅλ’ ἡ
[Πλάση,

Κ’ ἔνα περβόλι δλόδροσο μπροστὰ μου πρᾶσινίζει
Καὶ καὶ ἡ ἔρημη μου ἡ ψυχὴ γέρνει νὰ ξαποστάσει.

παραδίνει ἄψυχη μὲ τὴ χρονολογία καὶ ἀνιστόρηση
τῶν ἔργων τους. Τὴ μεγαλύτερη γνωριμία μὲ τὴν
ἀρχαιότητα δὲν τὴν κάνουμε μὲ τὸ Θουκυδίδη ἀλλὰ
μὲ τὸν “Ομηρο. “Αν ὅμως δὲν εἶχε γεννηθῇ ποτὲ
“Ομηρος καὶ ἕνας “Αθηναῖος τοῦ καιροῦ τοῦ Εὐρύ,
πῶς ἔθελε ξαναζωντανεύοντας τὴν παράδοση νὰ
πλάτῃ ἕνα ὅποιο ἔργο, θάχαμε μὲ τὴν ἱλιάδα; “Η
ἀπάντησι μᾶς δόθηκε χίλις φορές καὶ τώρα ἀπ’
τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης, ὥστε περιττὸ νὰ ἐπιμέ-
νουμε. Ξανάρχουμαι λοιπὸν στὸ Rubens καὶ γὰρ
προχειρότερα ἀντιγράφω τ’ ἀκόλουθα λόγια ἀπ’ τὴ
μελέτη τοῦ Michiels ποῦ ἔχω μπροστὰ μου.

«Quant aux hommes de Rubens, c’ est
un peuple heroïque, dont il faut louer
sans restriction la vigueur et la tournure.
Le grand maître de l’ecole cheveleres-
que devait ainsi peindre ses acteurs; au
sentiment religieux a succédé la vénéra-
tion pour la force matérielle et pour l’
energie morale. Les types dévots, les pi-
euses postures, le recueillement et la pri-
re serais mal venus. Place aux hommes
de guerre, aux lutteurs invincibles!»

Κι αὐτὸς εἶν’ ὁ δρόμος ποῦ ἀκολούθησε πάντα

Μὲ μὰ ματιά σου...Γίγαντα μὲ κάνει ἡ ματιά σου
Καὶ ἐνώνουμαι καὶ ἐνώνουμαι, φτάνω καὶ κρούω
[τῶστρο ...
Μπροστὰ στὴν τόση δύναμη ποῦ δίνει μου ἡ θωριά σου
Πέφτουν οἱ σιδερόπορτες, γκρεμίζονται τὰ κάστρα.

Δ'.

«Ἐξεγέρθητι βορρᾶ καὶ ἔρχου νύκτε,
διάπνευσον κῆπόν μου καὶ ἐνσώτω-
σαν ἄνθρωπα».

Φύσα βοριά, φύσα νοτιά, φουστὰ ὅλα τὰ γέγρια,
Κι ὅση χαρὰ κλειῶ στὴν ἡσυχίᾳ πάρτε τὴ σὰ φτερά σας
Καὶ φέρετε τὴ δυνάμει ἀπλώνονται τοῦ πόνου τὰ λημέρια
Νὰ βροῦν δροσιὰ οἱ ἀδρόσυτοι, φῶς οἱ τυφλοὶ
[σιμά σας.

“Οταν ποῦθὼ θέλω κανεὶς νὰ μὴν ποῦν, τὸν πόνον
Μονάχος τονὲ γέδουμαι, κρυφά, μὲ περηφάνεια·
Μὰ τὴ χαρὰ μου στὸ ντυνὰ ἀλόγιστα ξαπλώνω·
Σκορπᾶω τῶνθια καὶ κρατῶ τὰ γκαθερά στεφάνια.

Ε'.

«Ἐγὼ καθέδω καὶ ἡ καρδιά μου
ἀγρυπνεῖ».

Τὰ μάτια κλειῶ μὰ δλάνοιχα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου
Τὰ νιώθω· ὕπνος ποῦ γι’ αὐτὴ; Ποῦ ὕπνου γι’
[αὐτὴ κλεινὰ;

Πάντα ἀγρυπνα παραφυλάει στὸ πλάι τῆς καλῆς μου
Σκλάβια τῆς, μὰ ποῦ ἡ σκλαβιά γι’ αὐτὴ εἶναι
[οὐράνια χάρη.

Καὶ βλέποντάς τὴν ἀγρυπνῇ λυποῦμαι τὴν καὶ λέω:
—“Ακου με, κακορίζικη, τόσες φορές σοῦ τόπα,
Πῶς λιώνεις καὶ ἀφανίζεσαι καὶ σβήνεις καὶ σὲ κλαίω!
Καὶ κείνη μοῦ ἀποκρίνεται χαρὰ γιομάτη: —“Σώπα!»

ΣΤ'.

«“Οτι ἡ κεφαλὴ μου ἐπλήσθη δρόσου
καὶ οἱ ὀστάριχοί μου ψεκᾶδων νυ-
κτός».

Μὲ δροσερὴ βουνοπλαγιά, κάτου τὸ ποταμάκι

ἡ Μεγάλῃ Τέχνῃ. “Οχι ὑποδούλωσι στὴν κατὰ συν-
θήκη ζωὴ τὴ γεννημένη ἀπὸ τὴ δασκαλικὴ προγο-
νολατρεία, ἐθιμολατρεία ἢ ἐθνολατρεία, ἀδιέφορο ἂν
αὐτὴ ἀπέχει ἀπὸ τὸ σήμερον χιλιάδες χρόνια ἢ ἕκα
τοντάδες ἢ καὶ δεκάδες μονάχα, ἀλλὰ ἀγκάλιασμα
μὲ τοὺς πόθους ὅχι τῆς φυλῆς, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς.
Κι ἂν τὰ κορμιά τοῦ Rubens εἶναι τίτεια ποῦ εἶ-
ναι, αὐτὸ δὲν ἔγινε γιὰ τοὺς πόθους ποῦ τὰ γέννη-
σαν φωλιάζανε μονάχα στὴς ψυχὲς τῶν Φλαμαντῶν,
ἀλλὰ γιὰ τοὺς πόθους οἱ Φλαμαντοὶ εἶχαν τὸ εὐτύ-
χημα νὰ γεννηθοῦν ἕνα Rubens. Κι γι’ αὐτὸ λέω
πῶς μεγάλο ἔργο δὲν εἶν’ ἐκεῖνο ποῦ ἐθουσιάζει τὸ
σκολαστικὸ μελετητὴ τοῦ γραφείου, ποῦ διαβάζει
κρίνοντας καὶ ποῦ διαβάζοντας πολεμᾷ ναῦρη ὁμορ-
φίς καὶ ἀσκητιές παραβιάζοντας τὸ ἔργο ποῦ ἔχει
στὰ χέρια του μ’ ἄλλα ἄλλων ἐποχῶν, ἀλλὰ μεγά-
λο ἔργο εἶν’ ἐκεῖνο ποῦ ἐνθουσιάζει τοὺς πολλούς,
ποῦ ἐπείδῃ τις περισσώτερες φορές κάθε ἄλλο εἶναι
παρὰ «εἰδικὸν» πολὺ λίγο νοιάζονται γιὰ αἰσθητι-
κοὺς κανόνες καὶ γιὰ κάθε ἀζητημένη ὁμορφιά καὶ
ποῦ γιὰ νὰ συγκινηθοῦν ἕνα θέλουν μονάχα νάντι
κρύσουν τοὺς πόθους τους. Κι ὁ τεχνίτης ποῦ ἀγ-
γίζει τοὺς πόθους τῶν συγχρόνων του θὰ πῇ πῶς ἔ-
κλεισε στὸ ἔργο του τὴν Ἐποχὴν του.

Τὸ γάργαρα καὶ στὰ δοντὰ τὰ σάφαστα τὰ δόντια,
Καὶ γῶ...Καὶ γῶ κρατῶντας σου τὸ δλόλευκο χεράκι
Ζοῦσα μὰ ἀγάπη ἀνείπωτη μὲ σέ, μὰ ἀγάπη αἰώνια.

Καὶ ἐξήνησα. Μὰ τῶναιρο δὲν ἔσβησε, οὔτε σβήνει,
Τὴ βλέπω τὴ βουνοπλαγιά, τὰ κοῦα τὰ δοντὰ,
Καὶ τὸ ποτάμι—ἡ ἀγάπη μας—δροσιὰ μᾶς περεχένει
Σὲ μὰ ζωὴ δίχως καημούς καὶ λύπες καὶ φαρμάκια.

Ζ'.

«Τίς αὐτὴ ἡ ἐκκλύπτουσα ὥσει δροσρός,
καλὴ ὥς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὥς ὁ ἥλιος,
θάμβος ἐν τεταγμένοις»;

Πῆρα δροσιὰ ἀπὸ τὴν αὐγὴ, τοῦ φεγγαριοῦ μὰ ἀχτίδα,
Τοῦ ἡλιοῦ τὸ φῶς, τοῦ δειλινοῦ τὰ χρώματα, μὰ πάλ
Νὰ ζουγραφῇσω μὰ ψυχὴ δὲν μπόρεσα, γιὰτ’ εἶδαι
Πῶς πάντα καὶ μοῦλινε, μὰ λάμψη πῶς μεγάλη.

Κι ἀναζητῶντας ἔφτασα στοῦ ἀγγέλου τὴν ἀγνότη...
“Ω νά, τὸ χεράκι! ὦ νά ἡ γραμμὴ ποῦ τὴν ψυχὴ
[σου δείχνει

Μὲ κάπια ἀγνότη ἀγγελικὴ στολίζει σε ἡ νιότη
Καὶ κάπια ἀγνότη ἀγγελικὴ γύρω ἡ θωριά σου εἴχρει.

Η'.

«Τὶ ὠραῖότης καὶ τί ἡδύνη, ἀγάπη,
ἐν τρυφαῖς σου»;

Σπάνιο λουλούδι, ξωτικό λουλούδι, μαγεμένο
Λουλούδι—νά, ἡ ἀγάπη μας καὶ ἡ γλυκισπαντοχή μας,
Λουλούδι πρωτομέριστο καὶ πρωτομυρισμένο
Ποῦ ὅλη ἡ Πλάση εὐωδίασε καὶ ἀλάκαιρη ἡ ζωὴ μας.

Κι ἂ μᾶς χωρίσουν πέλαγα καὶ τάφοι καὶ ἀγριοκαίρια
Μὴ φοβηθεῖς, τῆς Πίστης μας δὲ λύνονται τὰ μάγια
Κάτι τρανὸ ποῦ ἐπλάσαμε πάντα θὰ ζεῖ σὶ δαστέρια
Μὲ τῆς “Αγάπης τὸν ἀνθό, τὴ θύμηση τὴν ἄγια.

Θ'.

«Θές με ὥς σφραγίδα ἐπὶ τὴν καρδίαν σου,
ὥς σφραγίδα ἐπὶ τὸν βραχίονά σου».

Τὸ χέρι πιάσε μου, ὦ Καλή, καὶ τράβα, μὴ φοβᾶσαι!
“Η στράτα δσο ἀγκαθερὴ καὶ ἂν εἶναι, μὲ τραγοῦδια
Θὰν τὴ διαβοῦμε τρέχοντας, ὅτα μαζί μου θάσαι
Διαμάντια οἱ πέτρες θὰ γενοῦν καὶ οἱ ἀγκαθίδες
[λουλούδια.

“Ολ’ αὐτὰ ἔχοντας στὸ νοῦ μου εἶπα παρκαπ-
νω πῶς αἰσθάνουμαι τὴν ποῖο βαθειὰ ἐχτίμηση γιὰ
τὸ δραματικὸ ἔργο τοῦ Ταγκόπουλου. Γιατὶ ἀντίθε-
τα ἀπὸ κείνους ποῦ ἀνίδειοι κάθε φυσικοῦ νόμου
ποῦ κυβερνᾷ τὴ ζωὴ καὶ κάθε ἐξέλιξης ποῦ εἶναι
ἀναγκαστικὸ ἀποτέλεσμα τῆς τῆς ρωμαϊκῆς ψυχῆ
καὶ βλέπουν σὲ φουστὰνῆδες ἢ καὶ στὰ δημαγωγικὰ
τραγοῦδια κ’ ἐνάντια ἀπὸ κείνους ποῦ νομίζουν πῶς
ἡ Τέχνη θὰ μᾶς ἐρῇ πεττωμένη μὲ τὰ βιβλία ἀπὸ
δὲν ξέρω κ’ ἐγὼ ποῦ, κοίταξε τριγύρω του καὶ τοὺς
πόθους τῶν ἀνθρώπων ποῦ τὴν τριγυρίζουν προσπα-
θεῖτε νὰ προσωποποιήσῃ. “Αλλο δὲν ἀκούγεται σή-
μερα στὸ Ρωμαϊκὸ καὶ ἀπ’ τὸν ποῖο φιλόπονο ἄν-
θρωπο καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖο χριστιανικὸν ποῦ
λιάζεται ἐκπλωμένος σὲς καρέκλες τοῦ δαίνα ἢ τὰ-
δε καφετείου παρὰ ὅτι αὐτὸ ρωμαϊκὸ πᾶσι κατὰ δια-
βόλου, ὅτι αἱ μᾶς χρειάζονται ἀντρες μὲ χραχτή-
ρα ὅτι «ἡ συναλλαγὴ μᾶς χαντάκωσε, ὅτι ἐπρί-
πει ν’ ἀλλάξουμε καὶ νὰ διορθώσουμε ἂν θέλουμε νὰ
προδεύσουμε». Κι αὐτὸ ν’ ἀναγνωρίζῃ κανεὶς τί τοῦ
λείπει καὶ νὰ ὁμολογῇ πῶς ἐπρεπε νὰ τῶν καὶ νὰ
λέγῃ πῶς πρέπει νὰ τὰ ποχτήσῃ αὐτὸ δὲν εἶν’ ἐκεῖνο
ποῦ λέγε-ται ὁ πόθος ἐνὸς λαοῦ, τὰ ἰδυνικά μᾶς
κοινωνίας. Κι ὅλ’ αὐτὰ δὲ δέχονται πῶς ἡ φυλὴ

Ἄπ' αὐτὸ φαίνεται πὺς ἄρχισαν καὶ τὸ συλλογίζονται γιὰ καλὰ, οἱ φίλοι Βούργαροι, καίνο πού ἔκαμαν παρασυρμένοι ἀπὸ τὸν πῶς φανταστικὸ καὶ κούφο πατριωτισμό. Ἐχάσαν ἀπὸ τῆς χώρας τοὺς ἑνα πολύτιμο στοιχεῖο, δίχως λόγο. Μποροῦμε ὅμως νὰ ρωτήσουμε : ἄπ' αὐτὸ τὸ πολύτιμο στοιχεῖο ἐμεῖς πού τὸ δεχτήκαμε τί ὠφεληθήκαμε ; Μὲ τί τρόπο τὸ μεταχειριστήκαμε ;

Κυνένας δὲ θὰ δώσει τὴν ἀπάντησιν.

ΑΠΟΡΙΕΣ

Ἀπὸ καιρὸ τώρα ἑνα δυὸ ρωτήματα μέσα στὸ νοῦ μου γυρίζουνε, σχετικὰ γιὰ τὴ γλῶσσα, καὶ περιμένω νὰ βρῶ μοναχὸς μου τὴ λύση τους. Ἐπειδὴ ὡς τώρα ἡ λύση αὐτὴ δὲν παρουσιάστηκε, ἄς μὲ ἐπιτραπῇ νὰ υποθέλω ἰδῶ δημοσίᾳ τίς ἀπορίες μου. Ἡ πρώτη μου ἀπορία ἀφορᾷ ζήτημα ὀρθογραφίας· ἡ ἄλλη εἶναι πολὺ πῶς σημαντικὰ γιὰτὶ ἔχει νὰ κάμει μὲ τὴ γλῶσσαν τὴν ἰδίαν.

Ὁ λόγος λοιπὸν γιὰ τὸν κ. Ὁ Λέκας Ἀρθρινὸς μὲ πρόλαβε μὲ τὸ ἄρθρο του στὸ φύλλο 290 τοῦ «Νοῦμα». Δὲν ἔχω τίποτα νὰ προσθέσω. Ποτέ μου δὲν τὸ κατάλαβα αὐτὸ τὸ κ. χωρὶς ἀπόστροφο. Εἶναι συλλαβὴ ; Ὁχι βέβαια, ἀφοῦ τὸ κ. κάνει συνίζηση μὲ τὸ παρακάτω φωνήεντο. Εἶναι λοιπὸν ἑνα σύμφωνο ἢ ἂν θέλετε ἑνα σύμφωνο καὶ τὸ μισὸ ἑνὸς διφθόγγου, πού στέκεται κρεμασμένο στὴ μέση τοῦ λόγου χωρὶς ἀπόστροφο. Ὁμοῖο πρᾶμα δὲν ξέρω στὴ γλῶσσα μας.

Ὁ Φιλήντας δὲ μὲ πείθει. Τὸ συμπέρασμα του εἶναι βγαλμένο μὲ τὸ σπαθί : δὲ γίνεται, λέει, ἀποκοπή, παρὰ γίνεται συνίζηση, λοιπὸν εἶναι παράλογο νὰ βάζουμε ἀπόστροφο. Ὁ Ψυχάρης στὴ Revue Critique, ὅπου παρκαπέμπει, λέει On sait que.....Μιλεῖ βέβαια γιὰ κείνους πού τὸ ξέρουν. Ἐγὼ δυστυχῶς δὲν τὸ ξέρω, οὔτε ξέρω πού νὰ τὸ βρῶ. Ἐχω μεγάλη ὑπόληψιν στὴν ἐπιστήμην, καὶ φαντάζομαι πὺς εἶται ἢ εἶναι, μὲ ἰνόςω δὲν ξέρω τὸ γιὰτὶ, ὅχι μόνον δὲ βρίσκω παράλογο νὰ βάζω ἀπόστροφο, παρὰ μοῦ φαίνεται πὺς θὰ ἔκανα πρᾶμα παράλογο ἂν ἔλλαζα μὲ συνειθισμένη γραφὴ, χωρὶς νὰ καταλαβαίνω γιὰτὶ τὴν ἀλλάζω.

Λοιπὸν, γιὰ νὰ θέσω καθαρὰ τὸ ζήτημα: Βέβαια, ἂν γίνεται συνίζηση, δὲν πρέπει νὰ βάζουμε ἀπόστροφο, ἂν καὶ θὰ εἴτανε σωστότερο σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν νὰ γράφουμε τὸ κ. ἐνωμένο μὲ τὴν ἀκόλουθον λέξιν. Ἀλλὰ πὺς ξέρουμε ὅτι γίνεται συνίζηση κ. ὅχι ἀποκοπή, καὶ ποῖά εἶναι τὰ ἀνάλογα

νὰ καθέλου πῶς, καὶ θὰ βρίσκόντουσαν ἀνγκασμένοι νὰ σβύσουν ἀκόμη μὲ ἄπ' τίς διαφορὰς Ἰλλουζιὸν πού ἔχουν πλάσει γιὰ λογαριασμό της. Τὸ ἐναντίον οἱ ρωμιόπουλοι πού ἀνήκουνε στίς κοινωνίας τίς ἐπηρεαζόμενες ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό, καὶ ἐκεῖνες τέλος πάντων πού χωρὶς νὰ ἔχουν χάσει τὸ ἑλληνικὸ εἶγόν — πρᾶμα πού καὶ νὰ θέλουν δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ κένουν — ἔχουν ἀκολουθήσει μὲ ὅποιον ἐξέλιξιν, σ' αὐτὲς λέω τὰ γυναικεῖα ἐγκλήματα καὶ πολὺ πῶς σπάνια εἶναι καὶ πολὺ πῶς ἀλαφριά. Καθὼς βλέπουν οἱ κύριοι κριτικοὶ ἐγὼ τὰ ἀναποδογυρίζω τὰ πρᾶματα καὶ τὰ κοιτάζω ἄπ' τὴν ἀνάποδον μερὶ καὶ δὲν περιμένω νὰ γνωρίσω τίς ρωμιόπουλες μονάχα ἄπ' τὰ δημοτικὰ τραγούδια πού τὰκανε ὁ δεινὰ τσοπάνης κ. ὁ τὰδε ἀρματωδὸς στὴν ὥρα τοῦ μερακιῦ του, ὅπως ἂν θελήτω νὰ δώσω τὴ γνώμην μου γιὰ τὴν ἀξία ἐνὸς δέντρον δὲ θὰ λογαριάσω μόνον ἂν τί λογῆς πρασινάδα καὶ ἴσκιον θὰ δίνη τὴν ἀνοίξιν, ἀλλὰ καὶ τί λογῆς κούτσουρο θὰ στηλῶν μπροστὰ σὰ μάτια μου ὅλο τὸν χειμῶνα. Ἀλλὰ γιὰ ἑνα τέτοιο ζήτημα θὰ ταίριαζε νὰ μιλήσῃ κανεὶς πῶς ἀναλυτικὰ καὶ πάντα στοχαζομαι ἀργότερα νὰ γράψω κατὰ ξεχωριστὸ ἀπάνω σ' αὐτό.

Σταματῶ λοιπὸν ἐδῶ καὶ λέω πὺς ἡ Ἀστρού-

φαινόμενα πού μᾶς ὁδηγοῦνε γιὰ νὰ προτιμήσουμε αὐτὴ τὴν ἐξήγησιν ; Ἐγὼ βλέπω, μὲ τὰ ἀγλωσσολόγητα μάτια μου, ὅτι ὁ σύνδεσμος μὲ, πού εἶναι τῆς ἰδίας μορφῆς μὲ τὸν καὶ, παθαίνει ἀποκοπὴν κ. ὅχι συνίζηση : μ' αὐτό, ὅχι μαντὸ. Γιατὶ ἄραγε κ' ἰδῶ τὸ κ. νὰ μὴ γίνεταί ; Λοιπὸν ἡ φυσικότερη ἐξήγησιν θὰ εἴτανε πὺς τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸν καὶ, μὲ τὴ διαφορὰ, πού ἐδῶ τὸ μ. ἔχει μὴ προφορά, τὸ κ. ἔχει δυό, καὶ λοιπὸν γιὰ νὰ δείξουμε πὺς τὸ κ. αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ προσφερθεῖ καυτὸ, βάζουμε ἑνα ι. Τὸ ι. λοιπὸν δὲν προήλθε ἀπὸ τὸ αἰ, παρὰ τὸ βάλαν· ἐμεῖς ὡς σύμβολον γιὰ νὰ δείχνει τὴ μαλακὴν προφορὰ τοῦ κ, ὅπως ἡ γαλλικὴ βάζει ἑνα θ στὸ mangons.

Καὶ τώρα τὴν ἄλλη μου ἀπορία, μὲ φόβον πάντα. Συμβαίνει κάτι, πού ἂν ἔχω δίκαιον, εἶναι βαρὺ λάθος, βαρύτερον παρὰ νὰ γράψω κανένα ν. πρὶν ἀπὸ ἡμίφωνον ἢ κανένα σθ. Καὶ μοῦ ἔρχεται αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ ρωτήμα· πρέπει ἄραγε νὰ τὰ λέμε τὰ λάθη μας εἶται φανερά ; Μοῦ φαίνεται πὺς συζήτηση δὲ χωρεῖ. Ἄν ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού θὰ τὸ παρεξηγήσουν, αὐτοὶ εἶναι οἱ στενοκέφαλοι· ἐμεῖς τοὺς γνωστικούς ζητοῦμε νὰ πείσουμε. Ἄν ἡ ἀλήθεια φοβάται τὸ φῶς σὺν τὴν πρόληψιν, τότε εἶναι κ' αὐτὴ μὲ καὶνούρια πρόληψιν.

Λοιπὸν ὁ σύνδεσμος μὲ δὲν εἶναι στὴ θέσιν του ἐκεῖ πού τὸν βάζουμε. Ἡ γλῶσσά μας δὲ λέει ποτέ δὲν εἶναι μέρα μὲ εἶναι νύχτα, δὲν εἶμαι ἄρρωστος μὲ εἶμαι καλά, δὲ θέλω μόνον κρασί μὲ θέλω καὶ νερό. Τὴν ἀντίθεσιν τὴν ἐκφράζει μὲ τὸ σύνδεσμον παρὰ ἢ μόνον, ἢ χωρὶς σύνδεσμον : δὲν εἶναι μέρα, εἶναι νύχτα· δὲν εἶμαι ἄρρωστος παρὰ εἶμαι καλά. Μονάχα τὴν ἐναντίωσιν (εἶται, θερῶ, μποροῦμε νὰ τὰ ξεχωρίσουμε) ἐκφράζει μὲ τὸ μὲ : δὲν εἶναι μέρα, μὲ δὲν εἶναι καὶ νύχτα, εἶναι σούρουπον· δὲν εἶμαι ἄρρωστος, μὲ μπορεῖ ν' ἄρρωστήσω· θέλω κρασί, μὲ θέλω καὶ νερό. Ὁ καθένας, θερῶ, θὰ ὁμολογήσει πὺς αὐτὰ πού λέω δῶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ γλωσσικὸν τοῦ αἰσθήματος. Νὰ κ' εἶας πραχτικὸς κανὼνας γιὰ τὸ ξεχωρίσμα τῶν δυὸ περιπτώσεων : τὸ μὲ μπορεῖ πάντοτε ν' ἀντικατασταθεῖ μὲ τὸ ὅμως, ἐνῶ τὴν ἀντίθεσιν δὲ χωρεῖ ὅμως.

Τώρα, ἂν ἔχετε ὁρεξὶν νὰ κάμουμε καὶ τὴ λογικὴ ἀνάλυσιν τῆς ἀντίθεσης καὶ τῆς ἐναντίωσης, μοῦ φαίνεται πὺς στὴν ἀντίθεσιν οἱ δυὸ ἐννοίαι πού χωρίζετ' ὁ σύνδεσμος παρὰ εἶναι, μέσα στὸ νοῦ μου ἐκείνη τὴ στιγμή, οἱ μόνες δυνατὲς περιπτώσεις. Ὁ-

ταν δηλαδὴ λέω δὲ θέλω κρασί παρὰ θέλω νερό, μόνον δυὸ πρᾶματα ὑπάρχουνε μέσα στὸ νοῦ μου: τὸ νὰ θέλω κρασί καὶ τὸ νὰ θέλω νερό. Ἄλλη περίπτωσιν δὲ φαντάζομαι· δέχομαι γιὰ γνωστὸ πὺς ἐξάπαντος θέλω ἑνα ἄπ' τὰ δυό. Ἐδῶ στὴν ἐναντίωσιν, ἐξὸν ἄπ' τίς δυὸ ἐννοίαι πού χωρίζετ' ὁ μὲ (ἢ ὅμως), ὑπάρχουν κ' ἄλλες δυνατὲς περιπτώσεις. Ἡ ἰδίᾳ ἡ παραπάνω φράσιν, μὲ τὸ μὲ ἔχει ἄλλη ἐννοία. Ὁταν πούμε δὲ θέλω κρασί, μὲ θέλω νερό, ἔχομε στὸ νοῦ μας τρία πρᾶματα : τὸ νὰ θέλω κρασί, τὸ νὰ θέλω νερό καὶ τὸ νὰ μὴ θέλω τίποτα. Εἶναι σὰ νὰ λέμε δὲ θέλω κρασί, μὲ μὴ νομίζεις πὺς δὲ θέλω τίποτα, θέλω νερό.

Αὐτὴ τὴ λεπτότητα τῆς δημοτικῆς εἶναι κρίμα νὰ τὴ θυσιάσουμε σὲ μὴν ἀπροσεξία. Ἡ καθαρῶς δὲν τὴ κάνει αὐτὴ τὴ διακρίσιν, τὰ λέει καὶ τὰ δυὸ ἄλλὰ (*). Καὶ εἶναι φανερό πὺς ἀπὸ καὶ πηγάζει τὸ λάθος· δηλαδὴ τὸ μὲ εἶναι μετὰφρασιν τοῦ ἄλλου. Εἶναι ἑνα κομμάτι καθαρῶς ξεχωρισμένο μέσα στὴ δημοτικὴ. Εἶναι ἀρχαῖος νεοπρὶν νὰ τ' ὁμολογήσουμε ; Καὶ ποῖος τρελλὸς θὰ εἶχε τὴν ἀπαιτήσιν νὰ μὴ βρεθεῖ μέσα στὴ γλῶσσα πού γράφουμε καὶ κανέν' ἄχναρ· ἄπ' τὸ γλωσσικὸ στρεβλῶμα πού ἔγινε μέσα μας τόσων χρόνιαι ;

Τὸ λάθος αὐτὸ τὸ ἀπαντῶ πολὺ συχνά. Εἶναι ὅμως καὶ πολλοὶ πού δὲν τὸ κάνουν ποτέ. Πολλὲς φορὲς εἶπα, πὺς γιὰ νὰ τὸ γράψω τόσους σιχαροὺς καὶ μελετημένους ἄνθρωποι, θὰ τὸ βρίσκουν βέβαια φυσικόν, λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι λάθος. Μὰ ὅστερα συλλογίστηκα πάλι πόσο εὐκόλως στὴ γραφτὴ γλῶσσᾳ ὁ ἄνθρωπος πρὸςπαίνεται ἀπὸ μὲ κακὴ ἀρχή, ἀπὸ ἑνα στραβὸ καλοῦπι πού ἔτυχε μὲ φορὰ νὰ βρεθεῖ μπροστὰ του. Καὶ θυμήθηκα πού μὲ φορὰ καὶ τὴν καθαρῶς φυσικὴν τὴν βρίσκουμε.

Νὰ τώρα καὶ μερικὰ παραδείγματα, παρμένα στὴν τύχη ἄπ' τὸ «Νοῦμα» : «ὅχι σὺν ἄρμονίᾳ μὲ σὺν ἄνθρωπον» ἀρ. 289, σ. 7, στ. 2· «δὲ θέλῃς νὰ μᾶς δώσῃ τὴ συγκίνησιν τοῦ ὁραίου μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἀλήθειας», ἰδ. φ. σ. 2, στ. 3, «δὲν πρέπει ν' ἀπειλῇ μὲ νὰ ἐξῇ καὶ νὰ ἐλπίσῃ» ἀρ. 290, σ. 1, στ. 3· «νὰ μὴ δειλιάσῃς μὲ νὰ τραβῇ ἴσα τὸ δρόμον σου», ἀρ. 291, σ. 5, στ. 3· «ὅχι μόνον δὲ φάνηκε ἡ δημοτικὴ γελοία κανενός, μὲ ἡ ἐντύπωσιν στάθηκε σπουδαία», ἀρ. 288, σ. 5, στ. 2· ἀεδῶ δὲ χω-

*] Καὶ ἡ γαλλικὴ δὲν τὴν κάνει· τὴ βρίσκουμε στὴ γερμανικὴ μὲ τὸ a her καὶ τὸ sondern.

λα εἶναι καθαυτὸ γέννημα τῆς σύγχυσης ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ τῆς ἐξελιγμένης καὶ ὅχι τῆς ἐξορισμένης στὰ βουνὰ πῶς κοινωνίας τῆς παραδόσης, κ. ὅτι ὅσον τὰ τέτια πλάσματα τὰ λένε ξενόφερτα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶται ὑπερασπίζονται «τὰ πάτρια», δαίχουν κατὰ ἄλλο πού κταντάνει κάπως κομικὸ γιὰ λογαριασμό τους, πὺς τὰ περίφημα αὐτὰ πᾶτρια πού ὑπερασπίζονται μὲ τόσο πάθος, καλὰ καλὰ οὔτε τὰ ξέρουν, οὔτε τὰχουν γνωρίσει, οὔτε τὰχουν μελετήσει ποτέ, κ. ἂν τοὺς πούμε νὰ μᾶς τὰ ὁρίσουν τί πρᾶμα εἶναι, θὰ μείνουν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Τώρα μπορεῖ ἡ Ἀστρούλα νὰ εἶναι κάπως πρῶτη καὶ νὰ περιμένῃ κάμποσον καιρὸ ὡς πού νὰ ἔρθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, πού θὰ γεννηθοῦν οἱ ἀδελφοὶ τῆς. Αὐτὸ τὸ παραδέχομαι κ' ἐγὼ. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶν' ἄλλο ζήτημα, πού μόνον τιμὴ κάνει σ' ἐκείνον πού τὴν ἐπλάσε. Καὶ γι' αὐτὸ ἔχω τὴν γνώμην πὺς ὁ ποιητὴς προαισθάνεται. Γιατὶ ἂν κάποια ἰδανικά, κάποιους νέους πόθους, πού σκόρπια ἀκόμα ἰδῶ κ' ἐκεῖ γεμίζουν τὴν τριγύρω μας ἀτμοσφαῖραν, δὲν τὰ πρωτοπῇ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ, πού γιὰ νὰ εἶναι τέτοιος θὰ πῇ πὺς εἶναι καὶ πῶς ἀνοιχτομάτης ἄπ' τοὺς ἄλλους, τότε ποῖοι θὰ μᾶς τὰ ποῦν ;

Καὶ τώρα θὰ μ' ἐρωτήσῃ κανεὶς ὡς γιὰ μὲνα

τὰ ἔργα τοῦ Ταγκόπουλου δὲν ἔχουν καθόλου ψευδῆ ; Ὁχι· μονάχα ἐπιπόλαιος ἀλλὰ καὶ ἀμαθὸς θὰ εἶμουν ἂν νόμιζα πὺς ὑπάρχουν σ' αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ πρᾶματα ἀψευδή. Ἐχουν λοιπὸν καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ταγκόπουλου τὰ ψευδῆ τους καὶ κάποιε μάλιστα ἀρκετὰ. Ἀλλὰ ἐκεῖνον πού θὰ μπορούσα νὰ πῶ εἶναι πὺς τὰ ψευδῆ αὐτὰ γεννιοῦνται τίς περισσότερες φορὲς ἀπὸ κάποια ὑπερβολικὴ ἐλευθερία πού δίνει ὁ ποιητὴς στὰ προτερήματά του καὶ ὅτι κοντὰ μποροῦμε νὰ προμαντέψουμε τὴ μέρα πού θὰ ἐξαφανιστοῦνε ὅλως διόλου ὅταν ὁ χαλινὸς τῆς τέχνης τὰ σφιχτοδέτῃ ὅλα μαζὺ σ' ἑνα ἁρμονικὸ σύνολον.

*

Τὸν κατηγοροῦσαν καὶ κάποιοι ἄλλοι πὺς τὰ ἔργα του δὲ μᾶς παρουσιάζουν, λέει, ἑνα κάποιον τύπον ὁμορφίας πού πρέπει νὰ κλείνῃ μέσα του κάθε ποιητικὸ δημιούργημα. Δὲ μᾶς λένε ὅμως πὺς εἶν' ἐπὶ τέλος ; αὐτὴ ἡ ὁμορφία καὶ μὲ τί μέτρα τὴ μετράνε γιὰ νὰ δοῦνε ἂν ὑπάρχει ἢ ὅχι ; Τὰ μέτρα αὐτὰ ποῖοι τοὺς τὰ δώσαν ; Μήπως τοὺς τὰ παράδωκε κανεὶς θεός ; Βγῆκαν ἀπὸ τὰ ἔργα ἄλλων. Ἐστὶ λοιπὸν λέω κ' ἐγὼ, πὺς κάθε ἔργο γιὰ νὰ κριθῇ δι-

ρεϊ ζούλια μὰ λύπη», ἀρ. 288, σ. 6, στ. 2· «ὅχι σὲ ποσότητα μὰ σὲ ποιότητα», ἀρ. 279, σ. 3, στ. 1 «δὲν τίς ἀποφασίζουμε μὲς μὰ οἱ προπατόροι μας» ἀρ. 279, σ. 6, στ. 1· «δὲ βγάξει μιὰ μὰ σκύβει τὸ κεφάλι», ἀρ. 279, σ. 8, στ. 2· «δὲν πουλιέται μὰ χορίζεται», ἀρ. 279, σ. 9, στ. 1· «δὲ δουλέψανε μὲ συνείδηση μὰ μὲ σφύρο», ἀρ. 303, σ. 5, στ. 2.

ΕΙΣΑΓΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

Εἶχα ἀπὸ καιρὸ πολὺ στὸ νοῦ μου τὸ «Νουμᾶ» καὶ δὲν εὗρισκα τρόπο νὰ στρώσω πέντ' ἐξ ἰδέες νὰ σὰς τίς προσφέρω. Μοιάζω μὲ τὴν ιδιότροπη μάννα πού τρέμει νὰ στείλῃ στὸ νεῖο κμαρωμένη μοναχοκόρη, γιατί τῆς φαίνεται πὼς δὲν ἔχει φόρεμα κατάλληλο—νὰ συλλογίζεται κανεὶς νὰ ντύσῃ μιὰ ἰδέα! σὺναι πολλοί, πού τὸ στοχάζονται δουλειὰ μικρὴ—μιὰ τιμιπιά στὸ μελάνι—λίγο γυαλιστερό χαρτί καὶ ὅποιον δὲν τ' ἀρίσει, ἄς λέρη—ἐγὼ, ἔχω ἄλλη γνώμη—ὅταν μὲ πιάνει ὁρεξὴ νὰ γράψω, εἶμαι δειλὸς σὰ νιοπαντρεμένη κόρη—καὶ στὸ ὕστερο ἄμα ἰδῇ τὸν ἥλιο τὸ παιδί τῆς φαντασίας μου, σὰν τὸ σχολαστικὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Διογένη τὸ κρύβω, γιατί ντρέπομαι νὰ παρουσιάσω στὸν κόσμον τόσο δὲ πρᾶματακι!

Ἀλλὰ μοῦφερε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι, τὸ γράμμα πού ἐδημοσιεύσατε τίς περασμένες, καὶ μὲ κίνητο νὰ κουράσω τὴ καλοσύνη σας, παρακαλῶ, κάμετέ μου, ἂν θέλετε λίγη θέση νὰ καθίσω κοντὰ σας.

Πὼς σὰς φαίνεται αὐτὸ τὸ συμβολικὸ ξεθέμασμα; καὶ πὼς ἀλλοιῶς νὰ τὸ ὀνομάσουμε—σ' ἐμένα ἄρесе πολὺ—πᾶρα πολὺ, τὸ διάβασα καὶ τὸ ξαναδιάβασα. Ὅπως καμμιά φορὰ βλέπει κανεὶς παιδιὰ τοῦ δρόμου νὰ χαλεύουν μ' ἓνα κερὶ στὸ χέρι στὸ σκοτάδι τίς δεκάρες πού ἐκυλίσσαν ἀπὸ τίς τσέπες ἀπρόσχετου διαδάτη, ὅμοια καὶ γὼ μὲ τὸ ταπεινὸ φανάρι τοῦ τεχνικροῦ ἐτριγύρισα καὶ ἔβαλα στὸ χέρι κάμποσο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θησαυρὸ πού ἐσκόρπισε στὴς στῆλες τοῦ «Νουμᾶ» ἡ ἐμπνευσμένη αὐτὴ διαβατικὴ πέννα.

Τί ὁμορφο γράμμα! μὰ τὴν ἀλήθεια ὁμορφο—ἀνώμαλο ἂν θέλετε, δυσκολονύητο λίγο, ἀλλὰ πρωτότυπο, γιομάτο αἰσθημα καὶ πάθος! Ἐκεῖνη πού τῷγραφε δὲν εἶναι ἴσως συγγραφέας, γιατί δὲν ἔλαβε

καιρὸ νὰ γίνῃ τέτοια, ἢ, ἀκόμα καλλήτερα γιατί αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲ θὰ τῆς ἄρесе. Κι αὐτὸς εἶναι ἄσφαλτα ὁ λόγος πού σὲ κάνει νὰ βρίσκῃς στὸ γράψιμό της περισσότερη ἐμπνευση παρὰ μέθοδο καὶ συγχότερα τὴν καρδιά ἀπὸ τὸ κοντούλι, δὲν ἔχω καμμιά ἀμφιβολία πού ἂν εἶχε θέληση, θὰ εἶχε κάμει κάτι πολὺ μεγαλεῖτερο ἀπὸ κείνο πού ἔκαμε. Μιὰ συλλογὴ, ἂν μὰς εἶχε χαρίσει ἀπὸ παρόμοια γράμματα, ἀγαπητὲ «Νουμᾶ», θὰ εἶχαμε στὸ ἐνεργητικὸ μας σήμερα πού μιλοῦμε, ἓνα τόμο πού θὰ ἔδειξε ὅτι καὶ ἂν πῆς. Γιὰ τὴν ὥρα, ἔγραψε γιατί αὐτὴ ἐστάθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ σκεδιάσῃ στὸ χαρτί ὅτι ἔβλεπε μπροστά της· ἀλλὰ στὸν ἴδιον τὸν καιρὸ, δὲν ἔλαβε τὸν κόπο νὰ σκεφτῇ ἂν εἶναι εὐκολο στὸν καθένα πού θὰ διχάσῃ νὰ μπῇ στὴν ἐννοια ἀπὸ τὸ γράψιμό της.

Ἄν καί, μὲ λίγη προσοχὴ βρίσκει κανεὶς ἐκεῖ μέσα ὅτι χρειάζεται γιὰ νὰ εὐχαριστῇ καὶ κάτι παραπάνω. Γράψιμο ὅμως ὁμορφο—ὅλο ἓνα χρώμα—μὲ φράσες ζωηρές, λίγο ἀσυνάρτητες ἂν θέλετε, μὲ τὴν ἴδια πάντα σκέψη πού ἴσως πηγαινόρχεται πολὺ· ἀλλ' αὐτὸ δὲν κάνει καὶ τόσο κακὸ, τὸ μοναχὸ ἀληθινὸ ἐλάττωμα πού τοῦ βρίσκω, εἶναι οἱ εἰκόνες του, μού φαίνονται πολὺ στίρες, σὲ καιρὸ, πού κατὰ τὴν κρίση μου, ἔπρεπε νάρχουνται μπροστά τόσο μοναχά, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ τίς ἀρπάζει κανεὶς στὸ φτερό. Ἀλλὰ, καὶ μ' αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐλαττώματα, τὸ γράμμα εἶναι ὁμορφο! εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ καλλήτερα ἀπ' ὅσα ὡς τὴν ὥρα, ἔτυχε νὰ μελετήσω. Ἐκεῖ μέσα τοῦ ψυχῆς δυνατὴ, μιὰ δύναμη πού χάνεται στὰ φυλλοκάρδια σὰ σίδερο ἀναμμένο, φέρνει τὴ σκέψη σὲ ὕψη αἰθέρια καὶ ξανοίγει στὸ μυαλὸ ἰδέες καὶ λογισμοὺς ἀπὸ εὐγένεια γιομάτους, ἀπλώνεται σὰ γαλάζιος ὁρίζοντας ἀνοιχτός καὶ στὰ βαθεῖα ὁριά του συχνοβολεῖ λάμψη πού φωτίζουνε τὴ συνείδηση καὶ παρηγοροῦνε τὴν καρδιά.

Φοβᾶμαι μὴ πῶ κάτι ὑπερβολικὸ· ἀλλὰ, θὰ τὸ μολογήσω μ' ὅλη μου τὴν εἰλικρίνεια—ἂν ἐτύχαινε νὰ γνωρίσω πρωτύτερα τὴ συγγραφέα καὶ μού ζητοῦσε τὴ γνώμη μου, θὰ τῆς εἶχα βάλει στὸ νοῦ νὰ γράψῃ αὐτὸ τὸ γράμμα. Ἡ φυσικὴ της κλίση, ὁ χαρακτήρας της, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο σκέφτεται, φωνάζουνε μ' ὅλη τους τὴ δύναμη πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειὰ της.

Μπορεῖ ὅμως νὰ βρεθῇ κάποιος νὰ πῇ—καὶ τί

τό, ἐπειδὴ κρίνουν τὰ διάφορα βιβλία πού πῆφτουν στὰ χεῖρά τους κάπως δογματικὰ καὶ χωρὶς νὰ λογαριάζουν καθόλου τίς ἀνθρωπολογικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς ἀφορμὲς πού πρωτοστατοῦνε στὸ γέννημα, στὸ μέστωμα καὶ στὸν ἔκπεσμο μιᾶς φιλολογίας, ἴσως γι' αὐτὸ λέω βρήθηκαν μερικοὶ πού εἶπαν πὼς βρίσκουν κάπως ξενότροπα καὶ ὀχι ρωμαϊκά τὰ δράματα τοῦ Ταγκόπουλου, τὰ μόνον ἴσως δράματα πού γι' αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς, πὼς εἶναι τὰ καθαυτὰ ρωμαϊκά, τὰ καθαυτὰ ἱστορία καὶ ὁ καθαυτὸ καθρέφτης τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς κοινωνίας. Κι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία σήμερα μοιάζει σὰν ἓνα καράβι πού βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δύο ἀκρογᾶλια. Ὑπάρχουν κάποιον πού καθισμένοι στὴν πρύμνη κοιτᾶνε κατὰ τὴν ἀμμουδιὰ πού ἀφίνουμε πίσω μας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ κάποιον ἄλλοι πού ὄρθιοι στὴν πρῶρα ἀγναντεύουν μὲ λαχτάρια τὸ ποθητὸ ἄκρο γιάλι, πού ὅλοι πιά τὸ ποθοῦμε καὶ τὸ διψᾶμε καὶ πού σὲ λίγο θὰ ρίξουμε τὴν ἀγκυρά μας. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἀκούραστη καὶ ἀδάμαστη, γεμάτη ὁρμὴ καὶ πάθος ξεχωρίζει ἡ διαλεχτὴ μορφή τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀλυσίδων». Καὶ μιλάω ἔτσι γιατί ὁ Ταγκόπουλος κατάρθωσε νὰ πατήσῃ μὲ τόση ἀκρίβεια τὸ δρόμο πού πρέπει νὰ τραβήξῃ τὸ δῶμα στὸν τόπο μας, ὥστε ὅποιος μιλάει πιά γι' αὐτόν, μιλάει πιά γιὰ τὸ θεῖο μας.

Anvers Μάρτης 1908,

ΚΟΥΛΟΥΒΑΤΟΣ

σκοπὸ ἔχει τὸ γράμμα αὐτό; πού θέλει νὰ φτάσῃ ἐκεῖνη πού τῷγραφε; ὁρίστε ἐρώτηση—καὶ τί ἐξηγεῖται ὁ Ἰάκωβος Ὅρτις μὲ τὴν ἐπιστολογραφία του; δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ πρόχειρη ἀνατομία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἄρρωστης ἢ γιατρεμένης; Τί ἤθελε ὁ Βάγνερ, μὲ τὴν ἀκατανόητη σύνθεσή του, πού βαστάει κλεισμένη τὴν ἀρμονία μέσα της ὅπως οἱ θαλασσοπέτρες τὰ μαργαριτάρια; οἱ μεγάλοι παλμοὶ παρουσιάζονται πάντα μὲ πρωτότυπη παραξενιὰ φοβίζουσε στὴν πρώτη τους ἐμφάνιση, ὅσο πού νὰ τοὺς καταλάβῃ ὁ κόσμος, ὕστερα λίγο-λίγο γίνονται νοητοὶ καὶ ἐνθουσιάζουσε καὶ ἐπιβόλλουσε τὴ δύναμή τους. Τὰ ἡθικὰ φάρμακα, σὰν ἐκεῖνα πού γιατρεύουσε τίς φυσικὰς ἀδυναμίας, στὴν ἀρχὴ δὲν ἀρέσουνε, φέρνουνε μάλιστα ἀηδία, ὕστερα ὅμως ἀπὸ πολλὰ βάσανα καὶ ἀγῶνες νικᾶνε καὶ δειχνουσε τὴν εὐεργετικὴ τους δύναμη.

Ὁ ἀγῶνας τοῦ «Νουμᾶ» μεγάλος ὅπως εἶναι, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάτι τέτοιους παλμούς καὶ ἀπὸ ἰδέες πρωτότυπες καὶ γερές· τὸ γράμμα τῆς Ἰντας Γαρτζῶνη μού φαίνεται πολὺ ὠφέλιμο καὶ γι' αὐτὸ ἐστοχάστηκα πὼς εἶχα ὑποχρέωση νὰ τοῦ ἀφιερῶσω αὐτὰ τὰ ἀδύο μου λόγια.

Θὰ φροντίσω ἀργότερα νὰ ἐξηγηθῶ καλλήτερα.

Κέρκυρα 28 Θεριστῆ 1908.

THOMAS

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΤΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Νέα Παναθήναια—Κινηματογράφος—Πρωθυπουργία—Ἰωάννης Κωλέτης—Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς.—Ὁ Μητσόλος.—Ἡ χειραφετημένη.—Ἡ ἡχώ τῆς λίμνης—Τὸ τίμιο σπῆι—Τὰ ἀπρόδοπα τῆς ἀπογραφῆς—Φωτεινὴ Σάντρη—Μαρία Πενταγιώτισσα.

Σὲ δύσκολη θέση βρίσκεται ὁ κριτικὸς πού θέλει νὰ μιλήσῃ γιὰ ὅλα τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ ἔργα πού παίζονται στὰ θεᾶτρά μας. Ἡ κριτικὴ συνείδηση τότε σκουμπρὶ νὰ καθίσῃ καὶ νὰ ἀναλύσῃ φιλολογώνας τίς κάθε λογῆς θεατρικὲς ἀνοησίες τοῦ κάθε δημοσιογράφου, πού τοῦ σκαρφίστηκε νὰ παρουσιάσῃ καὶ συγγραφέας. Μὰ ἔρχεται ἡ ἀνθρώπινη ἀγανάκτηση νὰ πνίξῃ αὐτὴ τὴν κριτικὴ συνείδηση, καὶ ἀκόμα τὸ ἔλεος πρὸς τοὺς ἀναγνώστες του, πού σὲ τίποτα δὲ φταίεσαν γιὰ νὰ διαβάσουνε ἑστώντας καὶ μὲ τὸν μπαλντὰ στὸ χέρι τίς διάφορες θεατρικὲς κουφιοειφελίες.

Τὸ εἶπαμε καὶ ἄλλοτε, πὼς ἡ Τέχνη στὴν Ἑλλάδα περνᾶει σήμερα ἀπὸ κρίσιμη ἐποχὴ. Αἰτία κυριώτερη ὅλο τὸ ψευτοκοινωνικὸ ἑπιβόλλον μὲ τὴν ἡλεεινότητά της δημοσιογραφίας καὶ μὲ τὴν ἑλλειψὴ μιᾶς ἀμερόληπτης κριτικῆς. Κοινὸ δὲν ὑπάρχει. Τὸ κοινὸ τὸ δημιουργεῖ ἡ ρεκλάμα τοῦ τύπου. Κι ὅσοι ξέρουν ποιοὶ ἄνθρωποι σήμερα στὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύουν τὸν Τύπο, καθόλου δὲν παραξενεύονται γιὰ τὴν τέτοια κατάσταση.

*

«Τὰ νέα Παναθήναια τοῦ 1908». Ἔργο παιγμένο ἀπὸ τὴ Νέα Σκηνὴ τριάντα φορές ἴσα μὲ σήμερα τοῦτε τὸ καλοκαίρι. Συγγραφέας, τὸ ραμολίδικο πνέμα τοῦ Μπάμπη τοῦ Ἀννίου καὶ τὸ ξεζουμισμένο τοῦ κ. Τσοκόπουλου. Καὶ οἱ δύο δημοσιογράφοι. Ὁλα τὰ ἀστεῖα τῶν δρόμων καὶ τῶν ἐφημερίδων ἀνεβασμένα στὴ σκηνή, μὲ μιὰ πρωτόφαντη χοντροκοπιά. Νὰ γελάσῃ ὁ κοσμάκης ὁ παιδαγωγούμενος ἀπὸ τίς ἐφημερίδες καὶ νὰ πάρουν οἱ συγγραφῆδες πο-

καὶα πρέπει νὰ μετρηθῇ μὲ μέτρα βγαλμένα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀλλὰ δικίον νομίζω νὰ εἰπωθῇ ἰδῶ μιὰ γιὰ πάντα στοὺς κάποιους τέτοιους, πὼς ἡ ὁμορφιά τέτια πού τὴν ἰννοοῦνε εἶτανε εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντα τὸ σημάδι μιᾶς τέχνης ξεπεσμένης καὶ ὁ πόθος μιᾶς κοινωνίας πού βρίσκεται σὲ κατὰπτωση, καὶ ὅτι ἓνα τέτιο σημάδι κ' ἔσαν τέτιο πόθο μάταια τὸν ζητᾶνε καὶ θὰ τὸν ζητᾶνε πολὺν καιρὸ ἀκόμα στὴ Νεοελληνικὴ Τέχνη πού μόλις τώρα ἀρχίζει τὸ ἀνθισμὰ της καὶ πού ταιριαστὸ ταῖρι τῆς ἔρχεται ὄχι ἡ λατρεία τῆς κάποιας τέτιας ὁμορφιάς ὅπως τὴ θέλουν αὐτοὶ ἀλλὰ ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ καὶ τὰ τιτανικά νεῦρα τοῦ ἥρωα πού ξεκινᾶει γιὰ νὰ καταπιασθῇ καὶ ὁ μεγάλο καὶ ὑπερανθρώπο ἀγῶνα. Καὶ οἱ ἀδάμαστες ψυχὲς καὶ τὰ τιτανικά νεῦρα—κι ἄς τὸ ποῦμε ἰδῶ μιὰ γιὰ πάντα δὲν εἰν' ἐκεῖνα πού μὰς δίνουν τοὺς τύπους τῆς συμμετρικῆς ὁμορφιάς, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἐξαντλήσουνε ὅλη τους τὴ ζωτικότητα στὴ δούλεψη τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Λαμπροῦ, ἀφίνουν γιὰ τίς ἀκόλουθες γενεές, γιὰ τοὺς ἐκφυλισμένους, κουρελιασμένους ἀπογόνους τοὺς τὸν πόθο καὶ τὴν λατρεία τοῦ Ωραίου καὶ τοῦ Καλοῦ. Καὶ τὸ καθρέφτισμα μιᾶς τέτιας ψυχικῆς κατάστασης πολὺ ἀδικοῦνε καὶ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴν ἐποχὴν μας ἐκεῖνοι πού ζητᾶνε νὰ τῷδρουν στὴ σύγχρονη τέχνη μας. Κ' ἴσως γι' αὐτὸ καὶ ἴσως μόνο γι' αὐ-